

DE VIERSPRONG

UITGAVE VAN DE
HISTORISCHE VERENIGING VOOR ALPHEN AAN DEN RIJN EN OMSTREKEN

VERSCHIJNT 4 MAAL PER JAAR.

NUMMER 12, AUGUSTUS 1987

*Dit jaar is het 50 jaar geleden, dat op 9 oktober 1937 de Rijn-
brug over het Aarkanaal voor het verkeer werd opengesteld.
Zij verving de oude dubbele klapbrug tussen de Raadhuisstraat
en de Kortsteekterweg, waarvan hier een opname omstreeks 1900.*

DE VIERSPRONG

- Uitgave : Historische Vereniging voor Alphen aan den Rijn en Omstreken.
- Redactie : Ir. Th.A.J. Schiere, B.J. van Vliet, H. v.d. Wereld en J.W. van Zwieten.
- Typewerk : M.H.J. Dobbe-Neijenhuis.
- Copy : zenden aan de redactie: Ir. Th.A.J. Schiere, Ruisdaelstraat 105, 2406 TD Alphen aan den Rijn.
- Verspreiding : De Viersprong wordt gratis verzonden aan de leden van de Historische Vereniging voor Alphen aan den Rijn en Omstreken. Losse nummers zijn verkrijgbaar bij de secretaris tegen betaling van f 2,50 plus portokosten.

OPGAVE NIEUWE LEDEN

Nieuwe leden voor de Historische Vereniging kunnen zich aanmelden bij de secretaris, postbus 542, 2400 AM Alphen aan den Rijn. Telefoon 01720-43610.

De contributie bedraagt f 20,00 per jaar. Een tweede lid uit een gezin betaalt f 15,00.

Contributiebetaling kan plaatsvinden door overmaking op postgiro 39 09 909 t.n.v. Historische Vereniging te Alphen aan den Rijn.

ERELEDEN

J.W. van Zwieten en Mr. H. van der Top.

LID VAN VERDIENSTE

J.J. Pijpers.

BESTUURAFTREDEND

A. de Kok	voorzitter	1990
Drs. I. Smoorenburg-v.Iwaerden	secretaris	1991
J.J. Pijpers	penningmeester	1989
J.W. van Zwieten		1988
D.N. van Gemeren		1988
Ir. Th.A.J. Schiere		1989
P. de Vries		1989
G.A. van Staveren-Op den Kamp		1991

Bestuursleden en leden van de Historische Vereniging hebben namens deze vereniging zitting in de volgende stichtingen respectievelijk commissies:

Raadscommissie ad hoc voor de straatnamen: J.W. van Zwieten.

Stichting Molenviergang Aarlanderveen: A. van Rijn

Commissie 'Alphense Historie': Drs. I. Smoorenburg en J.W. van Zwieten.

Stichting Rijnkade 11: A. de Kok en J.J. Pijpers.

COPY voor de VIERSPRONG zenden aan de redactie

BURGEMEESTER BLOEM EN HET DIALEKT VAN OUDSHOORN

Inleiding

In het laatste kwart van de vorige eeuw bloeide in heel Europa de belangstelling voor de dialekten op. In verscheidene landen ging men zich intensief bezighouden met het wetenschappelijk bestuderen van dialekten. Nu was er al geruime tijd aan dialektstudie gedaan, maar pas in de jaren zeventig lukte het om dialektonderzoek op wat grotere schaal te organiseren. In Nederland gebeurde dat in 1879. Toen schreef het Aardrijkskundig Genootschap op initiatief van de Leidse professor H. Kern een dialekt-enquête uit nadat vroegere pogingen daartoe door andere instellingen waren mislukt. Een commissie onder voorzitterschap van Kern verstuurde in de tweede helft van dat jaar vragenlijsten naar een groot aantal plaatsen in Nederland. Voor 212 streken of plaatsen in ons land kreeg men zo gegevens over het dialekt, dat daar gesproken werd. Het was de bedoeling een "linguistische kaart te maken "waarop het geheel der verschillende in ons vaderland gesproken tongvallen zoo nauwkeurig als mogelijk" zou worden aangegeven. Door allerlei omstandigheden is de commissie er nooit in geslaagd om met concrete resultaten te voorschijn te komen. Het materiaal bleef onbewerkt liggen. ¹⁾

De enquête van 1895

In 1892 kreeg de neerlandicus Jan te Winkel (1847-1927), in dat jaar hoogleraar geworden aan de Universiteit van Amsterdam, het verzoek om eens te kijken of er iets met het in 1879 binnengekomen materiaal kon worden gedaan. Na bestudering ervan vond Te Winkel dat de verzamelde bouwstoffen niet toereikend waren om tot wetenschappelijk verantwoorde resultaten te komen. Daarop besloot het bestuur van het Aardrijkskundig Genootschap een nieuwe commissie in te stellen, die "de verdere voorbereiding met kracht ter hand zal nemen". Ook Te Winkel werd lid van deze commissie, die in 1894 een tweede aanvullende enquête organiseerde. Een door Te Winkel ontworpen vragenlijst werd aan talrijke nieuwe medewerkers toegezonden. Zo kwam informatie beschikbaar voor 171 plaatsen waarvan de "tongval" nog niet beschreven was in de vorige vragenlijst. En onder die plaatsen treffen we ook Oudshoorn aan, met de vermelding dat de opgave "ook Alfen en Aarlanderveen" betreft. Voor Aarlanderveen is er ook een aparte vragenlijst ingevuld, en wel door D.A. Sloos. Die lijst laat ik nu buiten beschouwing en ik concentreer me verder op de Oudshoornse lijst.

Burgemeester Bloem als dialectmedewerker

Enige tijd geleden vond ik in het archief-Te Winkel twee briefjes die direkt te maken hebben met het invullen van de Oudshoornse lijst. ²⁾ Het eerste is gericht aan de secretaris van de commissie, de neerlandicus Dr. J.W. Muller (1858-1945), toentertijd in Leiden werkzaam als redacteur van het Woordenboek der Nederlandsche Taal (later zou hij hoogleraar worden, eerst in Utrecht, tenslotte in Leiden). Met name Muller heeft zich ingespannen om overal in het land informanten op te sporen, dat wil zeggen mensen die de lijst konden en wilden invullen. Vanaf januari 1895 werden de vragenlijsten rondgestuurd. Eén van degenen die een vragenlijst ontvingen, was de Oudshoornse burgemeester Jacobus Willem Cornelis Bloem (1857-1922). Niet lang daarvoor was hij schriftelijk benaderd met het verzoek om mee te werken. Op 15 december 1894 schreef Bloem aan Muller het volgende briefje:

Weledelzeergeleerde Heer
Dr. J.W. Muller te Leiden

Naar aanleiding der circulaire mij namens het Aardrijkskundig Genootschap door Uw Commissie gezonden, inzake de te ontwerpen taalkaart van ons vaderland, heb ik de eer U mede te deelen dat ik volgaarne bereid ben, voorzoover ik vermag, mijn medewerking te verlenen.

Met de meeste hoogachting

Uw dw.dr.

(w.g.) J.W.C. Bloem
B.v.O.

Het kostte Bloem meer dan een half jaar voordat hij de hele lijst voor "Oudshoorn, Alfen en Aarlanderveen" naar behoren had afgewerkt. Op 26 juli 1895 stuurde hij de lijst ingevuld en wel aan het adres van de Amsterdamse hoogleraar, Prinsengracht 377. Het begeleidende briefje luidde als volgt:

Hooggeleerde Heer!

In voldoening aan de tot mij gerichte uitnodiging tot invulling eener vragenlijst ten behoeve der taalkaart voor ons vaderland

....en precies op de afgesproken tijd
was alle elektriciteit aangesloten.
Geen greintje oponthoud dus bij het
verhuizen. We hadden gewoon
tijdig alle leidingen laten controleren
en sommige laten vernieuwen.

Tja, dat werd allemaal piekfijn
geregeld door onze installateur!

O, maar dan weet ik wel, wie dat was:

Elektro-technisch installatiebureau
Rijnsburger bv

Karel Doormanstraat 3
Alphen aan den Rijn
Telefoon 01720-72765

**VOOR AL UW
VLOERBEDEKKING
EN GORDIJNSTOFFEN**

**Al onze overgordijnstoffen en vitrages
vanaf f 19, – per meter, worden
GRATIS GEMETEN EN GEMAAKT!**

Julianastraat 82
2405 CJ Alphen aan den Rijn
Telefoon 01720-94290

SPECIAAL OPTIEK

Optometrist O.V. – Contactlensspecialist A.N.V.C.

v.d.heijden

P. Doelmanstraat 17 - Tel. 94028 - ALPHEN a/d RIJN

Parkeergelegenheid bij de brug

heb ik de eer UHGel. hierbij beleefd de vragenlijst te retourneren, [?] zoveel mogelijk door mij ingevuld.

Ik teeken hierbij aan dat daar waar geen beantwoording der gestelde vraag wordt gevonden, voor beantwoording geen grond aanwezig was.

Onder aanbieding mijner beleefde verontschuldigungen wegens de vertraagde inzending der vragenlijst heb ik de eer mij te teekenen, met de meeste achting, Hooggeleerde Hr.

Uw dienstw.dr.

(w.g.) J.W.C. Bloem

Burgemeester J.W.C. Bloem.

Naam der plaats of der plaatsen waarvoor de opgave geldt:

Oudshoorn ¹⁷⁵ - ¹⁷⁶ Alphen - Aarden
 Kercken (haag. tijd)

Naam en geboorteplaats van dengene die de lijst heeft ingevuld:

Bloem Jacobus Pieter Cornelis
 geboorteplaats: Amstelveen
 Burgemeester van Oudshoorn

A. Woorden ter vertaling:

schaap, schapen, schaapje,
 draad, draden, draadje.
 straat, straten, straatje.
 (hoofd)haar, (hoofd)haren.
 jaar, jaren, jaartje, jarig.
 zalig, laag, laagste.
 staan, laten wij gaan, hij gaat, wij gaan, hij staat.
 slapen, heeft geslapen, slaperig.
 wij namen, kwamen, spraken.
 wij gaven, wij aten.
 dagen (mv. van dag), slagen (mv. van slag).
 zaak, zaken, zaakje, lade.
 haan, haantje, vader, haver.
 aan, twaalf, haard, staart.
 dragen, hij draagt, gedragen, geslagen.
 vragen, hij vraagt, gevraagd.
 dag, dagje, mau, mannetje.
 hand, handje, handen, gans, ganzen.

Schape
 drade of draaije
 strate
 haan
 jaar
 late
 ik heeft en hij heb geslape
 wij namen - kwamen - spraken
 wij gaan wij atte
 daag - slaag - slag
 laan - la of laai
 — staart
 gedrag, geslape
 vrag - gevragje
 daag

Het eerste blad van de door burgemeester J.W.C. Bloem ingevulde vragenlijst.

"Oudshoorns" anno 1895

Wat had Bloem nu eigenlijk moeten invullen? De door Te Winkel opgestelde vragenlijst bestond uit twee gedeelten. Allereerst moest een aantal algemeen Nederlandse woorden vertaald worden in dialect (A); vervolgens werd gevraagd aan te geven welke woorden er voor een bepaalde zaak gebruikt werden (B). Ik zal hier niet proberen de vraag te beantwoorden hoe men zo'n negentig jaar geleden in Oudshoorn praatte: de vragenlijst is op zich bescheiden qua omvang, en bovendien sloeg Bloem nogal wat woorden en vragen over. Hieronder laat ik een groot aantal van de door hem onder A opgeschreven Oudshoornse woorden volgen, zodat duidelijk wordt op welke wijze het Oudshoorns verschilde van de standaardtaal. Eerst noem ik de algemeen Nederlandse woorden, daarna de Oudshoornse "vertalingen" ervan. Ik neem de notatie van Bloem zonder verder commentaar over.

Schapen: schape; draden: drade of draaije; straten: strate;
 (hoofd)haren: hare; jaren: jare; laten: late; heeft geslapen:
 ik heeft en hij heb geslape; wij namen, kwamen, spraken: wij

namme, kwamme, sprake; wij gaven, wij aten: wij gawe, wij atte; dagen (meervoud van dag): dage; slagen (meervoud van slag): slage; zaken: zake; lade: la of laai; staart: start; gedragen: gedroege; geslagen: gesloege; vragen, gevraagd: vrage, gevroege; dagje: daagje; handen: hande; ganzen: ganze; lammeren: lamme of lammere; stappen: stappe; zij straffen, was-schen: zij straffe, wassche; vallen: valle; vangen: vange; hij bracht: hij brocht; gebracht: gebrocht; vleesch: vlees; teen: toon of teen - teeje; zeven: zeuve; veel: veeil of veul; mensch: mens; erwt, verf: urt, urte, vurf; hij schied (of scheidde ?), hiet (of heette): scheidde, hij hiet, hiette, ge-heette; hij hielp, zij hielpen, hij stierf, zij stierven: hij hieulp, zij hieulpe, sturf, sturve; schip: skip; visch: vis; kinderen: kindere; hij ving: hij vong; schoon, rode kool: skooen, rooije koel; groot, boos, poos, poosje: grooet, booes, pooes, poosie; oogje: oogie; stooten: stooete; zoon, zonen, zoontje, koning: zeun, zeune, zeuntje, keuning; zomer: zeumer; komen, gekomen, genomen: komme, gekomme, genomme; zorg, zorgen, morgen: zurg, zurge, murge of morge; gestorven: gesturve; hij borg, wij borgen, geborgen: hij burg, wij burge, geburge; duwen, kluwen (of kloen?): douwe, kluwe of kloen; zeug, bleu (of bloo, bloode?): zog of zogge, bloo; veulen: vulle; moeder, goede, moede: moeder, ook poe; goeie, moei; hoeden (meervoud van hoed): hoeije; bloem, bloemen, bloempje: blom, blomme, blommetje of blompje; verdoemen: verdomme; rein, klein, heilig, mei: rain, klain, hailig, mai; beide, leiden, scheiden, meid, gezeid: baide, laide, schaide, maid, gezegd en gezaid; wij, hij, zij: wai, hai, zai; vrij, vrijen (werkwoord), wijd, wijn: vraï, vraïje, waid, wain; wijs, ijzer, rijk, lijf: wais, aizer, raik, laif; vijf, wijf, twijfelen, blijven, pijp: vaif, waif, blaif, paip, (twijfelen zelden gebruikt); gooien: gooien wordt in de verleden tijd goei; duizend: duzend; muisje: muisie; huisje: huisie.

Ik ga nu over naar B, de "vragen ter beantwoording". In deze rubriek werd een zestal vragen gesteld. De eerste was, met welk voornaamwoord men z'n kinderen of gelijken aansprak. Volgens Bloem was dat met "jai" en "jullie". De tweede vraag ging over de vierde naamval van het persoonlijk voornaamwoord van de tweede persoon: "je, u, jullie, u", aldus Bloem. Het bezittelijk voornaamwoord van de tweede persoon luidde "jouw, jullie en uw". Vervolgens werd geïnformeerd naar het woord zich en de vormen daarvan. Bloem noteerde dat voor zich "zain" werd gebruikt; de bijbehorende meervoudsvormen waren: "zijn of zen aige of der ai-

ge"; dit laatste ook in het meervoud. "zijn de volgende woorden bij het volk in gebruik? zoo niet, wat zegt men dan voor hetzelfde begrip?", luidde vraag vijf. Een aantal woorden werd in Oudshoorn niet gebruikt. Wat de andere betreft noteerde Bloem onder meer het volgende: bruiloft werd "brulleft"; "babbelen" en "kwebbelen" bleken beide in gebruik voor babbelen. In plaats van knaap zei men "jong". "Raituig" en "wagen" gebruikte men voor rijtuig, "hij sting" voor hij stond, "blaischap" voor pret, "vraien" voor vrijen en voor wandelen werd "kuieren" gebruikt.

De zesde en laatste vraag was erop gericht te weten welke van een aantal gelijkbetekenende woorden "bij het volk" het meest in gebruik waren. Van de door Bloem vermelde woorden noem ik hieronder de meest karakteristieke, met het woord uit de standaardtaal er tussen haakjes achter.

Vader en pa (vader); moeder en moeke, ook poe (moeder); maissie (meisje); stier en bul (stier); zog (zeug); druppel, soms durpel (drempel); leer (ladder); mand en ben (mand); vlonder, ook wel plank (vlonder); kersemis (kerstmis); zoen, zoene (kus, kus-sen); niks (niets); vaak en druk (dikwijls).

Op de ruimte, die op het formulier was opengelaten voor "Aanteekeningen", maakte Bloem tenslotte de volgende drie opmerkingen inzake het dialect van Oudshoorn:

- de ee gevolgd van l wordt in woorden als heel, veel, deel, meel enzovoort, uitgesproken ongeveer als de l in 't woord kerel, maar gevolgd van een korte i klank.
- de n aan 't eind der werkwoorden, en als meervoudsuitgang hoort men slechts wanneer 't volgende woord met een klinker begint. Eindigt een woord op en begint 't volgende met een klinker dan wordt er bijna altijd een n tusschen gehoord.
- de zachte en scherpe o worden gelijk uitgesproken, behalve dat in sommige woorden beide klanken zeer onzuiver zijn alsof er een toonlooze u achter staat, waardoor de o-klank zeer gewijzigd wordt.

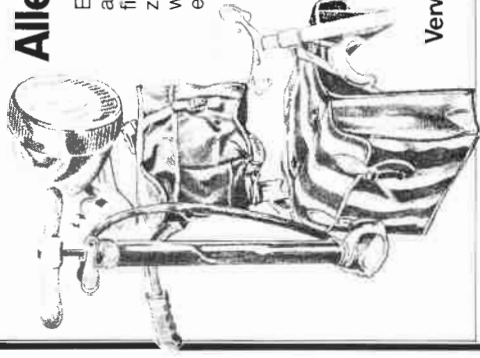
Uit deze aantekeningen kunnen we in elk geval opmaken, dat het verschil tussen de "zachte" en de "scherpe" korte o (vergelijk respectievelijk bot met bod) in het Oudshoorns weggevallen was en dat de n aan het eind van de werkwoorden en als meervoudsuitgang alleen nog in speciale gevallen werd uitgesproken, een verschijnsel dat elke Hollander kent.

**Ik wilde met
sparen 't onderste
uit de kan en
zocht 'n bank die
dat niet te veel
gevraagd vond.**

Ik ben bij de ABN.

Bij de ABN mag u met sparen veel noten op uw zang hebben. Vergelijk onze spaarvormen en vraag naar de actuele rente, juist als het u om het resultaat gaat. Een uitgebreide brochure ligt voor u klaar.

ABN Bank

Alles voor uw fiets

Er zijn heel wat handige accessoires ontwikkeld voor fietsers. Zie onze collectie zadeltassen, stuurtassen, voorwiel tassen, achtertassen (enkel en dubbel), snelbinders, hand- en voetspompen, gereedschapsetjes, enz. enz.
En als u nog op zoek bent naar de ideale vakantie-tweewieler... wat zou u zeggen van een Gazelle sportfiets of trimfiets? We ontvangen u graag!

Verwen u zelf met een Gazelle

BEZEMER *fietsen*

Alphen aan den Rijn - Marktstraat 178 - Tel. (01720) 93441
Elsland - Conventweg 9 - Tel. (01720) 37772

GAZELLE fietsen rijden op VREDESTEIN banden

BEDRIJFSWEG 4
ALPHEN AAN DEN RIJN
TELEFOON 01720-45541*

Schilder-, isolatie- en afwerkingsbedrijf Wandafwerking, alle voorkomende glasreparatie

RIJNKADE 5
2406 CA
ALPHEN AAN DEN RIJN
TELEFOON 01720-76566

SPECIALITEITENRESTAURANT

ZAAL TER BESCHIKKING VOOR VERGADERINGEN
BRUILOFTEN, FAMILIEFEESTJES ENZ.

Slot

Wat is er gebeurd met de vragenlijsten die Bloem en andere medewerkers hadden ingevuld? Ze zijn maar gedeeltelijk gebruikt. Want al was Jan te Winkel een geleerde met een buitengewone werkkraft, ook hij bleek niet in staat datgene tot stand te brengen wat hij van plan was. Z'n boek De Noordnederlandsche tongvallen. Atlas van taalkaarten met tekst (Leiden 1899-1901) bevatte maar twee van de veertien taalkundige kaarten die hij had willen publiceren, en een vervolg is nooit verschenen. Niettemin wordt algemeen erkend dat hij voortreffelijk pionierswerk heeft gedaan. Maar zonder medewerkers als de Oudshoornse burgemeester Bloem had zijn boek nooit geschreven kunnen worden. Tenslotte nog dit. Of er in de afgelopen negentig jaar veel veranderd is in het Oudshoorns en Alphens dialect, weet ik niet. In het algemeen moeten we trouwens voorzichtig zijn om iets "Oudshoorns" of "Alfens" te noemen wat in feite gewoon algemeen Zuidhollands is. Misschien dat een oudere plaatsgenoot bij gelegenheid daarover z'n licht nog eens wil laten schijnen. ³⁾

J. Noordegraaf

Noten

1. Voor het wel en wee van de enquête zie mijn artikel " 'Eene linguïstische kaart van Nederland'. Rondom de dialectenquête van 1879", in: Marinel Gerritsen, red., Taalverandering in Nederlandse dialecten. Honderd jaar dialectvragenlijsten 1879-1979. Muiderberg 1979, pagina's 36-51.
2. Het archief van Jan te Winkel, die werkelijk alles bewaarde wat los en vast zat, bevindt zich tegenwoordig in de Koninklijke Bibliotheek te Den Haag.
3. Met dank aan mevrouw Dr. Marinel Gerritsen van het P.J. Meertens-Instituut voor Dialectologie, Volkskunde en Naamkunde te Amsterdam, die zo vriendelijk was mij de door Bloem ingevulde lijst ter inzage te geven.

COPY voor de VIERSPRONG zenden aan de redactie

COPY voor de VIERSPRONG zenden aan de redactie

COPY voor de VIERSPRONG zenden aan de redactie .

RUNDERPEST IN ALPHEN

Aarlanderveen, 8 december 1871

Korte en eenvoudige beschrijving van de runderpest onder het vee zoals het onder ons geopenbaard is, omdat het navolgende geslacht te allen tijde zal kunnen zien op welke een wonderlijke wijze God almachtig uit de grootste duisternis het licht kan doen opgaan, en in de diepste wegen redding kan schenken.

De runderpest is een van de verschrikkelijkste ziekten, die men zich kan voorstellen en waaronder onze voorouders in de vorige eeuw zeer veel hebben geleden, doch welke ziekte wij alleen bij overlevering kenden.

Sedert ruim dertig jaar hebben wij van tijd tot tijd zeer veel

Lage Zijde — Dorpstraat

Alphen.

Uitgaaf van A. van der Linden, Alphen. L. Z., en P. J. van der Linden, Alphen.

De Van Mandersloostraat gezien in noordelijke richting. Rechts het pand van C (?) Voorsluijs, die hier zijn kruidenierswinkel dreef tot op deze plaats de Shoe Inn van Raaphorst werd gebouwd. Geheel rechts De Poort van De Kwaasteniet, waar nu de ingang naar de Aarhof is. Wie vertelt ons wanneer deze foto ongeveer werd genomen? Zie ook De Viersprong van september 1984, bladzijde 8.

koeien verloren aan de longziekte, doch hoe verschrikkelijk deze ziekte ook op zichzelf is, daar boeren in die jaren honderd, twee honderd, ja drie honderd en meer koeien dood hadden, zo is dit toch niet te vergelijken bij de runderpest. Met de longziekte bleef er een vrije handel, vooral in de laatste jaren was er geen belemmering van de zijde der regering, zodat er steeds gelegenheid was om voor eigen of geleende gelden ander vee te kopen om de zaken voort te zetten en onder Gods zegen brood te verdienen.

Zo werkten wij gezegend voort tot het jaar 1865. Toen brak deze vreselijke ziekte uit in augustus te Schiedam en omstreken. De uitbreiding ging snel. Al spoedig nam de regering maatregelen om de besmetting tegen te gaan. Overal soldaten. Alle vervoer van vee werd verboden. Lijnen van afsluiting waarover geen enkel beest gaan mocht dan alleen naar de slachtbank. De overtreders werden zwaar gestraft, doch niettegenstaande dit alles breidde de ziekte zich in grotere omgeving uit, zodat al spoedig geheel Zuid-Holland besmet werd verklaard. In de maand november brak de ziekte in onze nabijheid te Baambrugge uit en bracht ook daar grote verwoestingen aan.

Het was bij het aangaan van mijn tweede huwelijk dat het bij mijn vrouw thuis uitbrak. Toen wij waren aangetekend en op de dag van ons trouwen 11 januari 1866 werd de laatste dode van stal gesleept. Een was er hersteld, die staat dus over. Vervolgens bleven wij bewaard tot maart, toen kwam het op mijn stal, 13 stierven en 10 werden beter. Wij hielden er 11 over. Ons ene beest stond altijd nog te Woubrugge en mocht niet worden gehaald. Alle vervoer was ten strengste verboden. Tot van 16 tot 30 april vrijheid werd gegeven. Die tijd gebruikten wij om ander vee aan te kopen. Wij gingen naar Overijssel en kochten weer voltallig aan, die de hele zomer gezond bleven tot in het volgende jaar januari. Toen brak de ziekte opnieuw uit en van de nieuw aangekochte koeien schoten er drie over. Wij hadden er toen 14 in totaal, hetgeen een grote rijkdom was, daar het volstrekt onmogelijk geworden was door de strenge beperkingen nieuw vee te kopen. Bij overtreding werd het vee verbeurd verklaard en bij verzet zijn hier en daar mensen doodgeschoten.

Nu kwam echter een nieuwe ramp. Deze rijkdom bleek spoedig ijdelheid te zijn. Er werd voor de gebeterde koeien f 300,-- en f 400,-- betaald. Onder onze rijkdom kwam de longziekte en wel zo hevig, dat op een na alle dieren ziek werden. Acht koeien stierven zeer spoedig, zodat wij zes koeien overhielden waarvan er maar een goed was voor de bouwerij. De overige vijf waren

tobbers, lijdende aan de gevolgen van de longziekte en daarmee moesten wij het maar zien te schikken. Dat was onze toestand. Niet alleen zonder vee en zonder geld, maar het ergste was nog, dat er weer een verbod was, dat er geen vee vervoerd mocht worden. Koeien te krijgen was een onmogelijkheid geworden. Treurig was dus het vooruitzicht bij zeer zware kosten.

Onze enige rust was in God de Heer en onze enige hoop was op Hem die machtig is uit de duisternis licht te doen voortkomen en dit geloof heeft ons staande gehouden en Zijn Naam zij de eer.

De uitkomst is heerlijk geweest. God heeft ons er door geholpen. Ons gebed was tot de Here. Wat te doen? Ons besluit werd genomen om weer koeien te gaan kopen in Overijssel, daar wij hoorden, dat de regering weer, zoals in het vorige jaar mei, zou toelaten dat het vee werd ingevoerd. De koeien werden in april gekocht. Maar nu kwamen de grote moeilijkheden. De maatregelen werden nog veel strenger. Er kwam een algemeen bevel om al de stallen waarop ziekte was of kwam, ziek en gezond vee dadelijk af te maken. Geen beest mocht er zelfs in het land gedaan worden. Die in het land waren moester er uit en alles was op zware straf verboden. Er kon dus niets van komen de gekochte koeien te halen.

De 25e april kregen wij vrijheid om op die dag het vee, wat wij nog hadden in het land te doen. Na die dag mocht het niet meer gebeuren. Begin mei werden de provincies Noord-Holland en Utrecht vrij verklaard.

Nu werden de moeilijkheden nog groter. Nu kwam er een drukke handel in Overijssel en Groningen. De boeren daar wilden hun vee graag kwijt en konden het ook veel duurder verkopen dan wij het gekocht hadden. Zij wilden dus graag de koop verbreken. Andere waren er niet te koop. Wij wisten die mensen haast niet tevreden te stellen. De 28e mei werd ook een gedeelte van Zuid-Holland vrij verklaard en toen besloten wij om onze koeien te ontvangen. Wij mochten toen tot Bodegraven komen. Wij haalden op die dag in gemeenschap met anderen 130 koeien, die in die streken tot Nieuwerbrug-Lange Ruige Weide bij verschillende boeren in het land werden gedaan en daar bleven tot 18 juni.

Toen kregen wij weer vrijheid en hadden 's morgens om 10.00 uur het grote voorrecht, dat de beesten weer in het land waren en wij dus onder des Heren onmisbare zegen weer konden beginnen om ons brood te winnen, hetwelk wij ook bij vernieuwing weer hebben mogen genieten en zijn door Gods grote genade al deze belangrijke verliezen weer te boven gekomen.

Van augustus 1865 tot mei 1867 waren er meer dan 100.000 beesten aangetast, waarvan 1/3 herstelde, doch enige tijd later weer door de longziekte aangetast, waarvan dan weer de zwakkere koeien stierven.

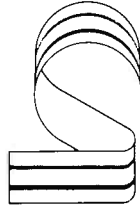
HEREN - JONGENS - EN WERKKLEDING

Oedijk

JULIANASTRAAT 46 - ALPHEN AVD RIJN

TEL. 01720-72135

VIS-DRUK B.V. OFFSETDRUKKERIJ

Postbus 68 - 2400 AB Alphen aan den Rijn
Prins Hendrikstraat 121 125 - Telefoon 01720 - 72458 / 75523

ETIKETTEN AFFICHES
BRIEFPAPIER BOEKEN
ENVELOPPEN BLOKS
COMPUTERFORMULIEREN

VAN RUN TRANSPORT BV

O.A. SPECIALE WAGENS VOOR SCHEEPSMASTEN

Telefoon 01720 - 3 30 72

Energieweg 16-18 - 2404 HE Alphen aan den Rijn

P. VOS b.v.

**VERHUUR VAN HYDRAULISCHE GRAAFMACHINES -
WIELLADERS - TRAKTOREN - AANNEMINGSBEDRIJF**

ALPHEN a/d RIJN

STEEKTERWEG 29 TEL. 01720-73472

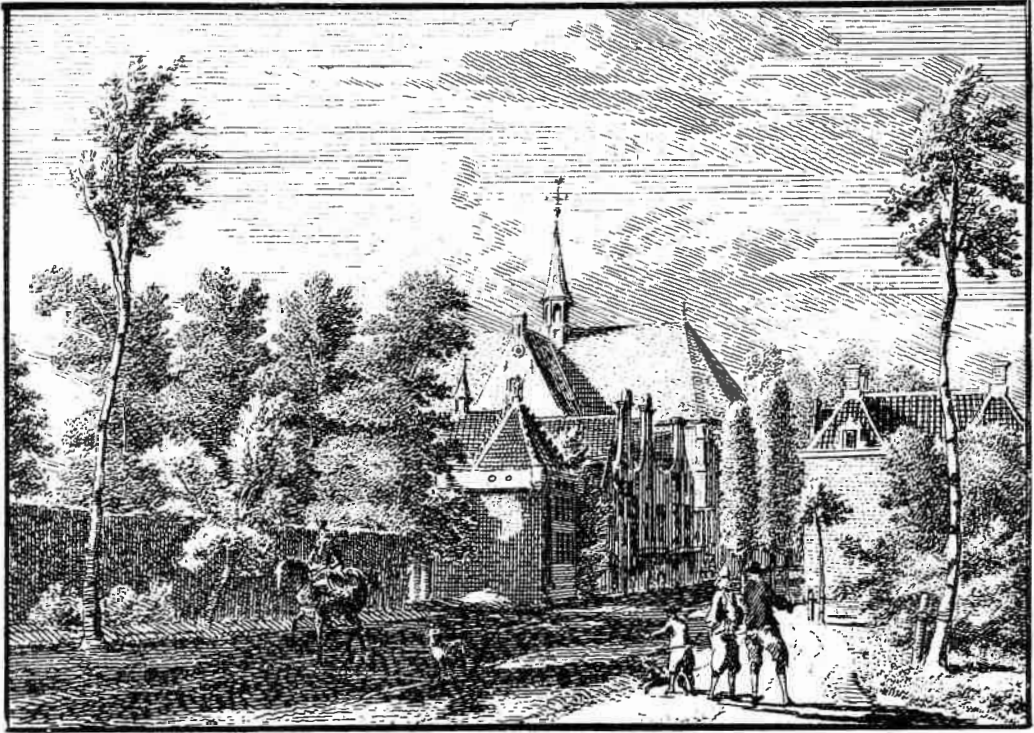
De Van Mandersloostraat gezien in zuidelijke richting. Links het grote pand van schoenhandel Raaphorst. De bebouwing rechts is geheel verdwenen. Wie vertelt ons wanneer deze foto ongeveer werd genomen?

De runderpest is zulk een vreselijke ziekte, dat bij sommige boeren 10-16-20, soms 30 koeien op een dag dood vielen. Sommigen zijn ook geheel verschoond gebleven. Anderen zijn 2 of 3 maal uitgestorven. Maar onder alles heeft de Here bewezen, dat Hij God Almachtig is, die kan vernederen, maar ook verhogen. Zalig de man die Hem heeft leren kennen en leren aanbidden als de enige waarachtige God Jezus Christus, die Hij gezonden heeft.

Was getekend: Jasper Gerardus van Rijn

Noot van de redactie:

De boerderij van J.G. van Rijn stond in de Van Mandersloostraat, ongeveer op de plaats waar nu Blokker is. De Van Mandersloostraat viel destijds onder Aarlanderveen.

Alphen in 1749. Gemeentelijke Archiefdienst Leiden, prentverzameling nummer 71851.

PLUNDERINGEN IN ALPHEN: de woelige septembermaand van 1787

De Staten van Holland, de meerderheid van Hollandse steden en een aantal dorpen worden in de zomer van 1787 beheerst door de Patriotten. Stadhouder Willem V zit in Nijmegen. Pruisisch militair vertoon moet hem helpen om zijn verloren machtspositie in Den Haag te herwinnen. De Pruisische troepen betreden op 11 september Staats grondgebied. Op maandag 17 september 1787 bereiken ze de stad Gorkum. Eén dag later reeds kiest Den Haag voor de Prins. Alleen bij Gorkum en in de omgeving van Amsterdam wordt tegenstand van betekenis geboden. Doortrekkende en ingekwartierde soldaten geven overlast in onze streek. Schrijnender is het optreden van oranjegezinde lieden die de kans schoon zien om af te rekenen met plaatselijke Patriotten. Notulen en brieven uit die tijd tonen ons hoe de zaak in Alphen (en Zwammerdam) uit de hand liep.

Pruisische inval en politieke omwenteling

Op zondag 16 september trekken veel vluchtelingen uit Utrecht door Zwammerdam en Alphen. Er zouden er meer volgen. Utrecht is gevallen.

Leiden besluit op maandag om de poorten te laten bewaken door de schutters in verband met de naderende vijand. In werkelijkheid gaat alleen de Herepoort dicht. Het huisraad van de patriottische schepen Blok gaat per pakschuit naar Amsterdam.

De Leidse magistraat zoekt diezelfde dag contact met Woerden. Commandant Subjard wil grensstad Woerden blijven verdedigen; er is munitie genoeg, maar manschappen en voedsel kan hij goed gebruiken.

In Alphen worden de oranjeklanten brutaal. Het dertig man tellende Alphense exercitiegenootschap vraagt de collega's van Oude Wetering om assistentie, maar dat wordt geweigerd. Om 12 uur beginnen gewelddadige akties tegen Alphense Patriotten. Voorlopig blijft het bij materiële schade. In de volgende paragraaf bespreek ik de plunderingen uitvoeriger.

Pieter Goekoop is secretaris van het Alphense genootschap. In zijn brief staat te lezen dat de Alphense Patriotten op de 17e nog in de eigen sociëteit bijeenkomen. Intussen zwerven dronken lieden langs de Lage Zijde.

Op dinsdag 18 september om 10.00 uur ontstaat een oproer van "200 panbakkers, steenbakkers en burgers". Goekoop ziet een ooploop voor zijn deur en hij doet uit voorzorg een oranje lint op zijn hoed. Desondanks vinden er bij hem vernielingen plaats. Na een uur wordt Goekoop uitgenodigd om in de Oranje Sociëteit wat te komen gebruiken. Daar aangekomen hoort hij gejuich bij elk bericht over een ontwapend patriottisch genootschap. Pieter Goekoop zelf wordt geplaagd met opmerkingen als 'Piet, ben je oranje genoeg in je hart?'

Intussen hebben Gelderse troepen na beschietingen Gorkum ingenomen. Overal zijn militairen op de terugtocht. In die omstandigheden wil Leiden geen troepen meer de stad uitsturen. Ze zijn nodig voor handhaving van de rust. De poortwacht wordt ingetrokken om niet de indruk te wekken dat de stad zich wil verzetten. Op woensdag 19 september nemen de Pruisen de Wierikkenschans (bij Bodegraven) in bezit.

In de namiddag van de 20e laten de inwoners van Zwammerdam de vlag van de toren wapperen. Het bericht gaat dat enige huzaren van de Rijngraaf (Van Salm, de bevelhebber van een patriottisch leger) in omliggende dorpen de vlaggen van de torens halen. De burgers vragen om hulp van de Pruisen uit de Schans, maar die

assistentie komt niet. Om negen uur 's avonds komen wel vier huzaren van de Rijngraaf Van Salm bij de herberg van Zwammerdam aan. Ze willen overnachten, maar worden om 2 uur 's nachts van hun bed gelicht door een commando Pruisische huzaren. Twee werten te ontsnappen.

Op deze donderdag steekt ook Leiden de oranjevlag uit. De magistraat zet de doodstraf op molestaties en ordeverstoringen. Het gerucht gaat dat er militie op weg is van Den Haag naar Leiden. Het stadsbestuur laat in Den Haag informeren wat er moet worden gedaan. Leiden wil liever geen militie, maar wil wel gebruik maken van de eigen schutterij en het patriottisch "Genootschap-te-paard". Die draaien veel diensten.

Op vrijdag 21 september arriveren Pruisische huzaren en jagers in Zwammerdam. Ze arresteren de schout en twee andere regenten, persen mensen geld af, eisen drie wagens met twee paarden bespannen en bovendien wijn en drank. Daags erop is alleen de schout mee naar Alphen genomen, waar hij weer wordt vrijgelaten. In de nacht van de 22e komen twee huzaren die behalve wijn en drank ook twee wagens met twee paarden vragen.

Later op de dag komen negen kwartiermakers van het 2e Bataljon Zwitserse garde om kwartier te maken. Daags erop komt het bataljon zelf: 250 man sterk. Gelukkig zijn ze op doorreis.

Er is nu een periode aangebroken dat er dagelijks Pruisische militairen doortrekken of ingekwartierd moeten worden. Ook worden vaak paarden, wagens en koetsen gevorderd. Ik wil niet vervallen in een dorre opsomming. Wel moet een uitzondering gemaakt worden voor het incident van 3 oktober 1787.

Eén bron meldt, dat op de avond van die dag schout Bunninck van de Nieupoort en de schout van Piershil met vier huzaren in Zwammerdam komen. Ze beweren Patriotten op te willen sporen, maar het lijkt er meer op dat ze willen plunderen, brandstichten en mensen opjagen. De huzaren weigeren daaraan mee te werken en het gezelschap vertrekt weer. Uit een ander stuk blijkt dat met name de eerstgenoemde schout vernielingen aanricht en burgers mishandelt. Hij slaat hen, sleept ze over straat en vloekt daarbij heftig. Ook hitst hij de huzaren op om bij de Remonstrantse predikant de ruiten in te gooien en er in te breken. Niemand voelt zich veilig. Men vlucht zelfs het water over.

De Zwammerdamse magistraat heeft nog geprobeerd de man te kalmeren door te benadrukken, dat er geen patriottisch genootschap is. Op een apart blaadje bij het zojuist geciteerde stuk staat nog een korte beschrijving van de plundering bij de predikant. De gewelddadige schout moet de huzaren hebben toegeroepen:

"Allons, hoesaren, plundert het huys maar." Hij brengt ze naar de woning en beveelt de glazen in te gooien en in te breken. Dat zou geschied zijn.

Leiden ziet de eerste Pruisen op zaterdag 22 september. Een afdeling huzaren en jagers trekt onder begeleiding van de Koepoort naar de Marepoort. Drie dagen later weet de schutterij een oran-gistisch oproer in de kiem te smoren. Diezelfde dag trekt het le Bataljon van het Regiment van Saksen-Gotha de stad binnen. Ze worden door de magistraat in de eed genomen en vervolgens ondergebracht in openbare gebouwen. De kersverse stadssoldaten nemen de waakdiensten van de schutterij over. Op 1 oktober wordt de overwegend patriottische schutterij ontbonden. Het "Genootschap-te-paard" heeft zichzelf al ontbonden.

Uiteraard merkt Alphen ook het een en ander van de Pruisische troepen. Zowel in Alphen zelf als aan de Lage Zijde wordt nogal geplunderd. In het Algemeen Rijksarchief vond ik vier brieven van Alphenaren die het slachtoffer werden van ongeregelheden.

Plunderingen in Alphen

In de brief van eerder genoemde Pieter Goekoop staat een lijst van tien huizen en buitenplaatsen in Alphen die werden geplunderd. Het betreft de buitenplaatsen van Hendrik van Cleef (uit Amsterdam), de heer Roosemalen en dr. Couperus (beiden uit "de stad"); voorts de huizen van schout J. van der Snoek, Doctor Dreux, Hendrik van Loene, Willem de Bie, Willem Hendrik van den Helm, Hendrik van Swieten en Hendrik Voorbij.

Reeds op maandag 17 september om 12 uur worden bij schepen Koenekoop aan de Lage Zijde de ruiten ingeslagen. Koenekoop heeft twee zoons bij het Genootschap. De Patriotten kunnen hem niet bijstaan. Niemand verbiedt het geweld. Bij Goekoop gaat een steen door de ruiten.

Op dinsdagochtend komen oproerkraaiers bij Goekoop geweren en patriottische versierselen vernielen. Op de 24e krijgt hij maar liefst 74 Pruisen ingekwartierd die goed doorhebben dat ze bij een Patriot zijn ondergebracht. Voor veertig gulden en de belofte van goede bediening worden ze afgekocht. Ze zien voorlopig van geweld af. Na vier dagen vertrekken ze. Het is 28 september. Onmiddellijk na dit lastige gezelschap staan er weer dertig man op de stoep en daarna nog eens tien.

Goekoop meldt dat in de eerste dagen van oktober ongeveer 200 Amstelveners als krijgsgevangenen naar Alphen zijn gevoerd. Dit is waarschijnlijk het gevolg van strijd tussen Pruisen en Amsterdamse patriotten die in de buurt van Amstelveen is gevoerd. Amsterdam zelf heeft zich pas op 3 oktober overgegeven.

Pieter Goekoop sluit zijn tabaks- en snuifwarenwinkel rond 5 oktober wegens wanbetalende klanten. Op 9 oktober wordt 's avonds twee maal bij hem een ruit ingegooid. De burgerwacht laat het toe.

Textielwinkelier Hendrik van Zwieten krijgt op dinsdag 24 september 37 Pruisische officieren en vier stafofficieren over de vloer. De Pruisen plunderen zijn winkel. Van Zwieten wordt gewaarschuwd dat men hem naar de Pruisische stad Wesel wil brengen waarop hij de vlucht neemt.

Wouter en Cors Kemmenaar berichten over 800 Pruisische huzaren die van Alphen naar Amsterdam vertrekken. Zij krijgen te maken met de inkwartiering van drie officieren en vijftig man van het korps van generaal Morwitz. Een metselaar waarschuwt de broers voor het algemene gerucht dat de Alphense patriotten afgevoerd zullen worden naar Wesel. Ze kunnen maar beter gaan vluchten. Volgens de geruchten zou Pieter Goekoop al zijn gearresteerd. De broers vluchten naar Roelofarendsveen, waar ze een tijdje blijven. Hun vrouwen volgen iets later. Bij hun afwezigheid wordt hun winkel geplunderd. De Kemmenaars declareren in hun brief 1700-1800 gulden voor roof, derving van inkomsten en inkwartiering van 122 man gedurende 44 dagen.

Een ernstig geval van mishandeling staat in de brief van Hendrik Voorbij. Hij is visser en tevens kerk- en armmeester. Pieter Goekoop schrijft over molestatie van de patriot Hendrik Voorbij bij de Aardijk.

Voorbij zelf meldt, dat men zijn huis tot een puinhoop heeft gemaakt. Hij moest tijdelijk in het Leidse Spinhuis verblijven om te genezen van mishandeling. Daarna keert hij per schuit terug in Alphen waar hij wordt opgewacht en geslagen. Voorbij vlucht De Star in, wordt er weer uitgehaald en hij slaat op de vlucht. Om aan de achtervolging te ontkomen springt hij de Oude Rijn in. Gelukkig wordt hij gered door een passerende Goudse schipper. Nu vlucht Voorbij naar Frankrijk, in die dagen een veelgezocht toevluchtsoord voor de patriotten.

In de Rijnbode van zondag 26 mei 1912 vond ik dat Hendrik Winkelenaar, de schoolmeester van Oudshoorn, de Pruisen met plunderen hielp door huizen van patriotten aan te wijzen.

Op 19 mei 1912 stond in deze krant te lezen dat de Pruisische krijgslieden zich ruw gedroegen in onze streek. Hun aanwezigheid heeft maanden geduurd. Het begon met besprekingen op 23

september tussen een deputatie van Amsterdamse patriotten en de hertog van Brunswijk (namens de stadhouder) in Leimuiden. Deze gegevens uit de Rijnbode zijn waarschijnlijk van Van Hemesen, de vroegere veldwachter-historicus van Woubrugge. Volgens hem is een zekere Jan Rap, de "grootste patriottische belhamel van Woubrugge", in oktober 1787 in Den Haag gevangen gezet.

Slot

Ik hoop dat de lezer een indruk gekregen heeft van de beroering in Alphen en omgeving in 1787, nu precies twee honderd jaar geleden. Hoe erg ook, uniek waren dit soort gewelddadigheden niet. Overal in het gewest Holland vonden rellen en plunderingen plaats, vaak van hogerhand aangestookt door aanhangers van de Prins. Misschien ten overvloede, wil ik de lezer er op wijzen dat in augustus vorig jaar en in februari van dit jaar eveneens artikelen in De Viersprong hebben gestaan over gebeurtenissen uit 1787.

B.J. van Vliet

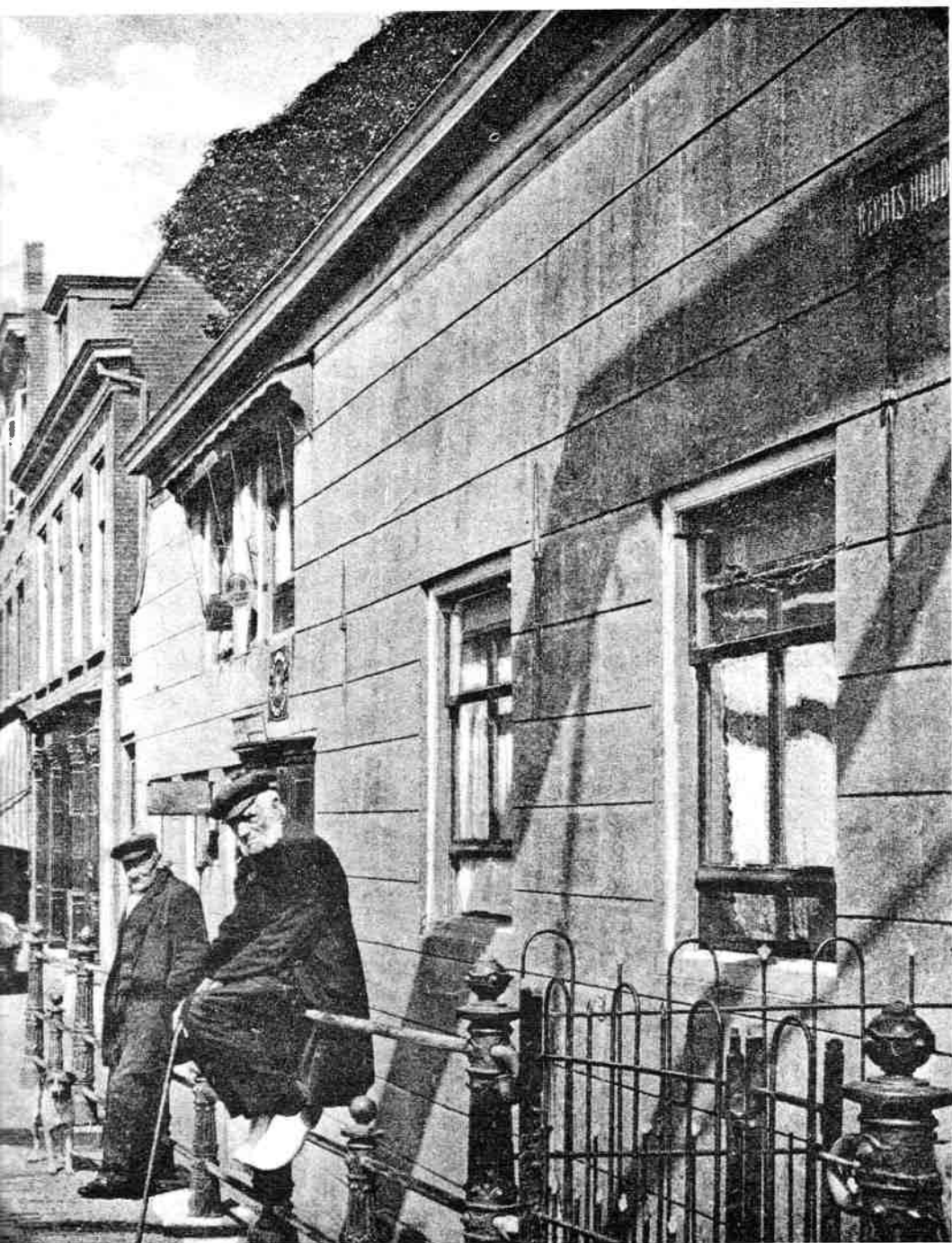
Bronnen

Gemeente-archief Leiden, Schutterij-archief, nummer 27;
 Gemeente-archief Alphen aan den Rijn, secretaris-archief van Zwammerdam, nummer 225, "Korte nota van 't voorgevallene en gepasseerde binnen Zwammerdam sedert 16 september (1787) met de komst der koninklijke Pruisische troepen";
 idem nummer 228, "Klacht over de gebeurtenis op de avond van 3-10-87";
 Algemeen Rijksarchief, Handschriften, brieven van de Alphenaren Pieter Goekoop, Hendrik van Zwieten, Cors en Wouter Kemmenaar en Hendrik Voorbij;
 Rijnbode, edities van 19 en 26 mei 1912.

Bij de middenpagina's:

Een opname van de Bruggestraat -thans Pieter Doelmanstraat- uit omstreeks 1925. De foto werd gemaakt van de oprit naar de brug af. Slechts het pand van Bahlmann (met topgevel, links) en de Adventskerk bestaan nog. De panden rechts staan gerekend naar de huidige situatie midden op de weg. Wie weet ons meer te vertellen over de huizen, winkels en personen op de foto?

MARGARETHA VAN MECHELEN (1581-1662): eigenaresse van de heerlijkheid Oudshoorn (1619-1627)

Margaretha en Oudshoorn

Op de lijst van eigenaren van de Heerlijkheden van Oudshoorn en de Gnephoek prijkt ook die van Margaretha van Mechelen. Zij zou vermoedelijk geheel in de vergetelheid zijn geraakt als zij niet de onwettige echtgenote zou zijn geworden van Maurits van Oranje, graaf van Nassau en stadhouder van Holland en Zeeland. En wellicht zou zij ook nooit een relatie met Oudshoorn hebben gekregen. Maurits was rijk en dank zij het door hem beschikbaar stellen van ruime financiële middelen was Margaretha in staat zich vele bezittingen te verwerven. Zij stond bekend als een zakenvrouw die investeerde in huizen en landerijen. Door middel van handige beleggingen was zij in staat royaal te leven. Wij mogen aannemen, dat geen ander dan een zakelijk belang haar deed besluiten in 1619 de Heerlijkheden Oudshoorn, de Gnephoek, Aarlanderveen en Vrijhoeve te kopen van de heer Ernst van Mandersloo, veldmaarschalk van Holland. In 1621 deed zij deze bezittingen weer van de hand, doch kocht ze kort daarna weer terug. In 1625 deed zij de Heerlijkheid Vrijhoeve over en twee jaar later verkocht zij Oudshoorn en de Gnephoek voor f 10.750,00 gulden aan Dirk de Vlaming van Oudshoorn, burgemeester van Amster-

Portret van Margaretha van Mechelen (1581-1662), levensgezellin van Prins Maurits. Collectie Iconografisch Bureau.

dam. Deze wilde de Heerlijkheid graag bezitten omdat hij zou afstammen van de eerste bezitters van Oudshoorn.

Oudshoorn was geen erg grote of rijke Heerlijkheid. Toen Margaretha het kocht was het ook nog niet tot kerkdorp verheven. Dat zou pas door de zoon van Dirk de Vlaming gebeuren in 1665. Een paar honderd inwoners die voornamelijk bestonden van veeteelt en turfwinning alsmede een bescheiden nijverheid waren de belangrijkste vermeldenswaardigheden.

Het is niet bekend of Margaretha veel voor haar Heerlijkheid heeft gedaan of betekend, hetgeen niet waarschijnlijk is gezien haar zakelijke motieven. Interessanter is haar rol in de vaderlandse geschiedenis vanwege haar betrekkingen met het Huis van Oranje.

Margaretha's jeugd

Margaretha bezat Nassaus bloed. Ooit verwekte Graaf Jan van Nassau IV, heer Van Breda, een zoon bij een meisje van Lommel. De buitenechtelijke Jan van Nassau was de grootvader van jonkheer Paulus van Nassau, schout van De Lier en later meier van Zundert. En deze Paulus was weer de grootvader van Margaretha. Haar moeder Barbara van Nassau huwde Cornelis van Mechelen uit het huis der Berthouts. Deze was schepen van Lier (bij Antwerpen) en daar werd Margaretha in 1581 geboren. Zij had 9 broers en zusters. Haar ouders overleden jong en dat was de reden dat zij met een broer en een zusje werd ondergebracht in de abdij Leeuwenhorst te Leiden waar twee zusters van haar moeder als non verbleven. Tijdens het beleg van Leiden werd het klooster opgeheven en haar tantes betrokken een burgerwoning in Leiden waar zij de verdere opvoeding van hun twee nichtjes en neef ter hand namen.

Hofdame bij de Oranjes

Via relaties werd Margaretha aan het hof staatsdame (hofdame) bij Louise de Coligny (1555-1620), de weduwe van Willem van Oranje en stiefmoeder van Maurits (1585-1625) en zijn zusters Anna (1563-1588) en Emilia (1569-1629) van Oranje, welke laatste zij ook diende. Aan het werk voor Emilia kwam een einde toen deze op last van haar broer Maurits het hof moest verlaten omdat zij tegen zijn zin in het geheim was getrouwd met de Portugese prins Don Emanuel. Zij waren door een katholieke priester in de echt verbonden en dit vond vooral geen genade in de ogen van Maurits hoewel hij zich later met hen verzoende. Margaretha was een jaar of achttien toen zij aan het hof voor het eerst de vier jaar jongere Maurits ontmoette en een relatie met hem aanging die meer dan 25 jaar zou duren.

Maitresse van de stadhouder

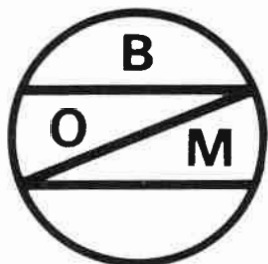
Maurits installeerde Margaretha in een huis in Den Haag en overlaadde haar met goederen. De eerste 4 jaar van hun verhouding werden er drie zoons geboren die later nog door 5 dochters zouden worden gevolgd. Maurits is nimmer officieel gehuwd geweest doch probeerde zijn geluk te vinden in een reeks buitenechtelijke verhoudingen. Het moet voor Margaretha geen eenvoudige positie zijn geweest. Maurits stond bepaald niet bekend als een makkelijk heerschap en zijn vele avontuurtjes die veelal eindigden in weer een bastaardzoon of dochter moeten een doorn in haar oog zijn geweest. Een huwelijk met Margaretha was uitgesloten. Zij was niet van adel en bovendien bleef zij haar Katholieke geloof trouw wat aan het calvinistische hof niet geaccepteerd zou worden. Margaretha scheen er tevreden mee te zijn een teruggetrokken leven te leiden, eerst in Den Haag en later in Rijswijk. Het er op nahouden van een maitresse was in die tijd niet ongevoon voor vorstelijke en adellijke personen. De Franse koningen waren beroemd om hun vriendinnen die een semi-officiële status bezaten. Zelfs calvinistische dominees tolereerden het verschijnsel stilzwijgend. Ook het volk accepteerde een dergelijke verhouding en noemde Margaretha kortweg "De Mecq".

Familieleven

Een belangrijk deel van haar leven besteedde Margaretha aan haar kinderen, die ze een goed huwelijk probeerde te laten sluiten. Haar zoons werden door Maurits erkend en aan het hof toegelaten. Willem (1601-1627), werd vereerd met de titel Heer van Lek en huwde Anna van der Noot. Lodewijk (1602-1634) ontving de titel Heer van Beverweerd, de Lek en Odijk en huwde Isabella, gravin van Hornes. Helaas moest Margaretha haar derde zoon, die naar zijn vader was genoemd, op dertienjarige leeftijd missen toen hij aan de gevreesde pest overleed (Maurits 1604-1617). De laatste jaren van zijn leven verwaarloosde Maurits haar en bezocht haar steeds minder. In 1623 overleefde Maurits een voorgenomen moordaanslag door verraad. Op weg naar Margaretha's huis zou hij worden vermoord door zeelieden, daartoe ingehuurd door de zonen van Van Oldenbarneveldt. De samenzwering werd echter verraden. Kennelijk werd het Maurits kwalijk genomen dat hij Margaretha niet geheel de plaats gaf die haar in de ogen van velen toekwam. Zo dichtte Hugo de Groot een vers getiteld: "Klaghte der Vrouwe van Mechelen over De Min des Princen van Oranje".

Het vers luidde:

"Waer zijn de kusjes nu, waer is dat klare licht
Dat tot mij straelde van uw ontfonckt gesicht

Onderlinge Brandwaarborg Maatschappij Zwammerdam en omstreken W.A.

Dir.: J. Verburg

Kantoor: Pijperhof 34
2402 TZ Alphen aan den Rijn
Telefoon 01720-35749

Postbus 363
2400 AJ Alphen aan den Rijn

Uitgebreide inboedelverzekering f 1,25

Uitgebreide opstalverzekering f 0,80
incl. glas

CONSTANT... DE RING
DIE ELKE LIEFDE ROND MAAKT.

Er ligt een
Constant ringenboekje
voor u klaar
gratis.

In 14 karaats goud
vanaf f 326,- p. paar.

CONSTANT

TUYN

Horloger-Juwelier
Hoofdstraat 21-23 - Alphen aan den Rijn
Telefoon: 01720-73035

ALLES VOOR KANTOOR

MARKX'

Boekhandel
Kantoorinrichting

VAN MANDERSLOOSTRAAT 58,
ALPHEN AAN DEN RIJN

GERARD DOUSTRAAT 16
ALPHEN A/D RIJN
TEL. 01720-45821

24 uur per dag
tanken
zonder geld
op zak

Bervo Service Station

't Gebedt dat ghy my deed om over u t'ontfermen
t'Omhelsen, en omarmen?

Gelyck ghy my dus lang gesocht hebt sonder rusten
Soo ben ick nu te veel voor uw versade lusten.

Jae d'eerste die ghy vindt, het zy wie dat het zy
die trekt uw hart van my".

Maurits stierf in 1625. Margaretha was niet aan zijn sterfbed gevraagd en overleefde haar onwettige echtgenoot 37 jaar. Zij kon de opkomst van haar beide zonen nog meemaken, vooral van Lodewijk die een bekwaam diplomaat werd. Zijn dochter en dus Margaretha's kleindochter, Jonkvrouwe Wilhelmina Anna van Nassau, huwde Albert van Ruytenburgh, zoon van de bekende Willem van Ruytenburgh, Heer van Vlaardingen die op de Nachtwacht van Rembrandt voorkomt en wiens wapen en dat van zijn vrouw op een der gebrandschilderde ramen van de Oudshoornse kerk prijkt. Zijn vrouw Alida Jonckheyn was familie van Cornelis De Vlaming van Oudshoorn, de stichter van de kerk. Hoe klein was de wereld en hoe verweven waren sommige families in vroeger tijd.

D.C. Peters

JUBILEUMJAAR

Daar onze vereniging 5 februari 1948 werd opgericht hopen we in het komende verenigingsjaar, op bescheiden wijze, ons 40-jarig jubileum te vieren.

Ons programma hebben we een enigszins feestelijk karakter gegeven. We bezoeken het nieuw geopende Maritiem Museum, waarmee we, via het archief van de scheepswerf Boot, nauwe banden hebben en we besteden veel aandacht aan het prachtig gerestaureerde Mauritshuis door twee lezingen en een excursie.

We sluiten ons verenigingsjaar af met een feestelijke excursie naar de prachtig gerestaureerde basiliek te Oudenbosch, ondanks de koepelhoogte van 68 meter maar een klein broertje van de St. Pieter te Rome. Daarna gaan we naar het schilderachtige witte stadje Thorn met z'n oude stiftskerk. De roterende maquette van het stadje zal zeer zeker een blijvende indruk achterlaten.

De voorzitter

Een opname uit omstreeks 1923 van de Knapenvereniging van de Evangelisatie, de latere Sionskerk.

Achterste rij v.l.n.r.: 1. Jan van de Meent; 2. Tinus Naber; 3. Vermaas (op stoel); 4. Meindert Kersbergen (op stoel); 5. Wessel Post; 6. ?.

Middelste rij v.l.n.r.: 1. Leen Bouthoorn; 2. Abram van de Velde (in stoel); 3. K. van de Velde-van Ginhoven; 4. Dirk de Jeu (hand aan palm). De jongen tussen 2 en 3 is onbekend.

Voorste rij v.l.n.r.: 1. Dirk Verkade; 2. Kobus Kersbergen; 3. H. Naber (met bootje); 4. P. van Egmond; 5. W. van de Meent; 6. Jaap Verkade.

Wie helpt ons aan de ontbrekende namen?

KLASSEFOTO OPENBARE LAGERE SCHOOL OUDSHOORN

De personen op de klassiefoto van de openbare lagere school te Oudshoorn in De Viersprong nummer 11 bladzijde 28, zijn door mevrouw N.M. van Loo-Schouten uit de Driehoorne voor een groot deel herkend.

Vierde rij v.l.n.r.: 1. een meisje Paling (grote witte kraag); 3. Plonia Bonte; 5. Aukje Bos; 8. Marie Joha (grote witte strik).

Derde rij v.l.n.r.: 1. Joha; 5. Leen Schouten; 6. Jaap de Looy (handen op schouders); 8. Wim Tuyn; 9. de Jong.

Tweede rij v.l.n.r. 4. de Jong (witte boord); 7. Jan Best (matrozenkraag).

Eerste rij v.l.n.r.: 5. Cor van den Broek (matrozenkraag).

ALPHEN IN DE EERSTE WERELDOORLOG: Scholieren speuren in het archief

In september 1986 werd het mogelijk om met 10-12 personen tegelijk in het Alphense gemeente-archief te werken. In januari 1987 hebben 16 leerlingen van de 4e klas mavo van het Ashram College in twee groepen gedurende twee uur een onderzoekje gedaan. Ze vonden het prettig op een andere manier met geschiedenis bezig te zijn en ze kwamen in contact met een archief. Om de eerste kennismaking niet te moeilijk te maken kregen ze vijf jaargangen van de "Rijnbode" ter inzage (1914-1918). De leerlingen moesten informatie verzamelen over het dagelijks leven in Alphen en omgeving tijdens de Eerste Wereldoorlog (1914-1918). Twee zaken stonden centraal: de gevolgen van de mobilisatie en de voedselvoorziening. Hieronder volgt een samenvatting van de belangrijkste resultaten van hun onderzoek.

Mobilisatie en inkwartiering

Eind juli 1914 mobiliseerde Nederland zijn leger om zijn neutraliteit te handhaven. Niet zonder problemen kwamen 177.500 man op hun posten. Zo ook in een aantal dorpen in onze streek. De gemeente Alphen telde op 1 januari 1915 slechts 6.924 inwoners, maar was toen nog niet verenigd met Oudshoorn, Aarlanderveen en Zwammerdam. Zwammerdam telde 2.317 mensen.

Op 2 augustus 1914 worden er ook in Alphen soldaten ingekwartierd: 600 manschappen en 300 paarden. Op 13 januari 1915 staat de volgende advertentie in de krant:

voor gehuwd militair bestaat de gelegenheid tot inwoning langs de Straatweg bij de Stationsstraat te Alphen. Met vrije zitkamer, slaapkamer en keuken.

Een andere advertentie uit die maand is een dankzegging aan ingekwartierde landweermannen die geschenken hadden gegeven aan het koperen bruidspaar Dropper in Oudshoorn.

De militairen vervelen zich behoorlijk. Dat geldt overigens niet voor onderwijzer P. ten Kate, die eind december 1914 -hij is dan landweerman- zijn hoofdakte haalt. Een ander initiatief is de oprichting van een militair muziekkorps aan de Gouwsluis. In Alphen wordt onder de ingekwartierde soldaten een christelijke jongelingsvereniging opgericht. Acht militairen richten in Aarlanderveen de militaire gymclub "Mobilia" op, die gaat oefenen in de gymzaal van de Openbare School. "Alphen I" wint met 7-0 van het Boskoops militair elftal.

In het Militair Tehuis aan de Mandersloostraat zorgt men voor ontspanning. In het Nutsgebouw speelt de militaire toneelclub

"Eitasilibom" in januari 1915 een Duits blijspel: "Jan Ongeluk". Het militair muziekkorps van Gouwsluis luistert de toneelvoorstelling op. De militairen betalen 15 cent entree.

De Alphense winkeliers schijnen aan de militairen te verdienen want zij vragen in januari 1915 aan generaal Snijders om de ingekwartierde soldaten niet naar Halfweg te sturen.

Mijn vroegere buurman en naamgenoot, de nu 87-jarige heer J. van Vliet, vertelde mij vorig jaar, dat bij hem thuis aan de Galgsluis destijds een Fries ingekwartierd zat. Op de boerderij vlakbij zaten nog vier soldaten. Samen bemanden ze een post aan het Aarkanaal. De post was een schuurtje. Ze controleerden schuiten met voedsel en dergelijke van en naar "Vesting Amsterdam" (vermoedelijk Uithoorn). Zelf deed hij dienst in kazerne "De Morspoort" in Leiden, vervolgens in Den Haag en tenslotte vanwege hongeroproer in Amsterdam. Daar sliepen de manschappen op strozakken in het Paleis voor Volksvlijt. Van Vliet werd pas in mei 1919 gedemobiliseerd, omdat hij een aantal maanden in het hospitaal moest blijven. Bij zijn vertrek uit Amsterdam zag hij een demonstratie van SDAP-ers voor een acht-urige werkdag.

Op 25 juli 1917 trok een afdeling artillerie door Alphen. Juist voor het buro van de Rijnbode reed één van de karren tegen de fruitwagen van Van Mook uit de Bruggestraat (Pieter Doelmanstraat). Peren, bessen en andere soorten vruchten rolden over de weg en menig vruchtje vond gratis zijn weg naar de magen van de landverdedigers. In dezelfde editie van de Rijnbode werd melding gemaakt van het overvliegen van een vliegtuig om 11 uur 's avonds, terwijl er normaal gesproken 's nachts niet geoefend werd.

Op 23 januari 1919, kort na de demobilisatie, vergaderde het "Comité Alphen en omstreken van teleurgestelde oud-verlofgangers" in Concordia. Men wilde zes gulden voor iedere maand militaire dienst.

Niet iedereen vond na terugkeer uit dienst werk. Zo stelde de Alphense gemeenteraad in maart 1919 voor om geld uit te keren aan de gedemobiliseerden. Ook werd een aanvang gemaakt met werkverschaffingsprojecten, zoals sloten dempen aan de Oranjestraat en de Burgemeester Visserstraat.

Vrij kort na de oorlog, op 4 maart 1919, werd in Alphen aan den Rijn een burgerwacht opgericht. De 162 deelnemers troffen elkaar in een gebouw aan de Bruggestraat.

Voedselvoorziening

In het raadsverslag van 5 december 1918 staat te lezen dat de burgemeester van Alphen aan den Rijn van mening is dat zijn ge-

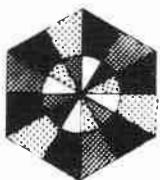
VAN OUDSHER DÉ SCHOENENZAAK

VOOR DE HELE FAMILIE

van Manderslostraat 27 - Alphen aan den Rijn
Telefoon 01720 - 73077

ponsioen en zoon bv

Installatie-onderhoud-reparatie:

- elektrische installaties
- centrale verwarming
- airconditioning
- sanitaire installaties
- loodgieterswerken
- riolering
- dakwerken

Service diensten voor:

- CV-ketels - geysers - boilers
- wasautomaten - koelkasten - drogers

Eikenlaan 235
Postbus 81
2400 AB
Alphen aan den Rijn
Tel. 01720-32661*

BUIS **SCHILDERWERKEN**

- Glasschade
- Schilderwerken
- Wandafwerking
- Airless spuitwerk

Kalkovenweg 56
2401 LK Alphen a/d Rijn
Telefoon 01720-44828

DE SCHILDERS VAN RIJNKADE 11

EN DE OUDSHOORNSE KERK

meente door de "schrane" voedselvoorziening groot gebrek heeft geleden. De arbeidende stand was "lijdensmoe" en de overheid stond machteloos omdat de regering moest rantsoeneren. Het lijden is nog niet voorbij, de winter staat voor de deur. De gemeenteraad besluit om bruinkoolbriketten voor de halve prijs aan de arbeidende klasse te verstrekken.

Al in 1915 zijn er problemen. De burgemeester van Aarlanderveen maakt op 26 juni bekend waar en wanneer broodkaarten kunnen worden afgehaald. De prijzen van Goudse kaas le soort op de kaasmarkt van Bodegraven stijgen in de loop van 1915 van circa 43 gulden tot circa f 74,00. De burgemeester van Alphen verlaagt de prijs van witbrood tot 23 cent en die van bruinbrood tot 14 cent. Het steuncomité van Woubrugge stelt in oktober Belgische antraciet, eierbriketten en aardappelen beschikbaar tegen "matige" prijzen.

Vanaf 8 april 1916 is de maximumprijs voor melk in Alphen 10½ cent per liter en voor bruinbrood 16 cent. De maximum-verkoop-prijzen van regeringsgroente zijn vanaf 12 januari 1916 als volgt:

rode kool 7 cent pronksnijbonen 18 cent

Alphen a. d. Rijn Bon No. 19 uitsluitend geldig voor Turf. H No. 1550		Alphen a. d. Rijn Bon No. 8 uitsluitend geldig voor Turf. H No. 1550
Brandstoffencommissie ALPHEN A. D. RIJN		
Naam van den houder: <i>Arie Breeveld</i>		
Adres " " " : <i>Hoopstraat 371</i>		
Naam " " handelaar:		
Nummer " " " :		
TURFKAART		
Deze bons kunnen op nader door de Brandstoffencommissie te bepalen tijdstippen uitsluitend bij bovenstaanden handelaar worden ingewisseld.		

Alphen a. d. Rijn	Alphen a. d. Rijn	Alphen a. d. Rijn	Alphen a. d. Rijn
Bon No. 16	Bon No. 14	Bon No. 12	Bon No. 10
uitsluitend geldig voor Turf.	uitsluitend geldig voor Turf.	uitsluitend geldig voor Turf.	uitsluitend geldig voor Turf.
H No. 1550	H No. 1550	H No. 1550	H No. 1550
Alphen a. d. Rijn	Alphen a. d. Rijn	Alphen a. d. Rijn	Alphen a. d. Rijn
Bon No. 13	Bon No. 11	Bon No. 9	
uitsluitend geldig voor Turf.	uitsluitend geldig voor Turf.	uitsluitend geldig voor Turf.	
H No. 1550	H No. 1550	H No. 1550	

Een turfkaart uit de Eerste Wereldoorlog van Arie Breeveld.

uien	10 cent	zuurkool	10 cent
peen	5 cent	bruine bonen	20 cent
knolrapen	4 cent	groene erwten	21 cent
dubbele sperciebonen	18 cent		

In Woubrugge mag niet meer dan 5 kilogram vleeswaren tegelijk verkocht worden zonder toestemming van de burgemeester. Een rol-lade kost 55 cent per ons, spek 45 cent en lappen en karbonaden 50 cent.

De verkoper is gebonden aan maximumprijzen en de particuliere koper mag geen voorraden opslaan. Er worden kleine hoeveelheden verkocht, uitsluitend aan de gewone klanten. Zo lezen we in januari 1917. Huisvrouwen worden opgeroepen toe te zien of de winkeliers lijsten aan het raam hebben, die aangeven welke waren er zijn. Als de verkoper te veel vraagt of een andere regel overtreedt, moet de huisvrouw dat direkt bij politie of burgemeester melden.

De schoenwinkeliers uit Alphen, Oudshoorn en Aarlanderveen komen op 25 augustus 1917 bijeen omdat ze bezwaar hebben tegen de manier, waarop de minster de schoenendistributie wil hebben: schoenen uitdelen aan de armen door bemiddeling van een steuncomité. Ze vrezen bedreiging van hun bestaan.

De voedselvoorziening in 1917 verloopt via officiële distributie. Niet tot ieders tevredenheid. Tot een hongeroproer, zoals in een paar grote steden, is het hier niet gekomen. Maar op 11 juni 1917, op een vrijdagmiddag, gaan een honderdtal werklieden, vooral personeel van de scheepswerf van Boot, protesteren. Ze klagen bij de secretarie over de "bekrompen wijze" waarop de gemeente levensmiddelen uitdeelt. Een paar werklui worden bij de burgemeester toegelaten. Ze zeggen, dat de voedselvoorziening veel te wensen overlaat en dat de aardappelen al een week helemaal niet meer te krijgen waren. Dan wordt de betogers duidelijk gemaakt, dat de aardappelen op tijd bij het distributieburo in Den Haag zijn aangevraagd, zodat de gemeente geen schuld treft. De allerarmsten hebben de Centrale Keuken. In de week van 2 februari 1918 is het volgende te krijgen:

maandag : aardappelen met prinsessebonen en vlees;
dinsdag : aardappelen met savoyekool en vlees;
woensdag : bruine bonen, soep met vlees;
donderdag : aardappelen met rode kool;
vrijdag : (geen opgave);
zaterdag : gortsoep;
zondag : een maaltijd-van-de-kerk.

Militairen worden in 1918 betrokken bij allerlei voorzieningen om het voedselprobleem enigszins op te lossen, zoals controles

in boerderijen om voorraden levensmiddelen op te sporen en eventueel in beslag te nemen. Jongens verzamelen in de vrije natuur bladeren van de braam om er thee van te laten trekken. De overheid stelt officiële inzamelaars aan voor eikels (16 cent per kilo). Ook worden er eiergaarders benoemd.

Volkstuintjes vinden we in die tijd aan de Prins Hendrikstraat, Wilhelminastraat, Oranjestraat, Torenstraat en de Bloemhofstraat. Ze zijn 25 roeden groot en kosten : 0,50 per roede.

In februari 1919 is er nog van alles op de bon: suiker, peulvruchten, boter, kleizeep, klei- en zandaardappelen, jam, kaas, rijst, klompen, petroleum, eieren. Door de vorst is de aardappelaanvoer gestremd en worden de spoorwegen zwaar belast met extra aanbod. Doktoren verstreken bonnen, zodat zieken en zwakke eieren kunnen krijgen.

Ook in juni 1919 zijn nog veel waren op de bon; andere produkten kennen maximumprijzen.

De gebrekkige voedselsituatie heeft er mede toe bijgedragen, dat ook in Nederland van oktober 1918 tot mei 1919 de Spaanse griep kon toeslaan. Begin oktober liggen in Bodegraven al hele gezinnen op bed. In Zevenhoven, Nieuwkoop en Ter Aar moeten scholen sluiten. Uit Bodegraven en Nieuwkoop komen overlijdensberichten.

Nawoord

Het onderzoek was te beperkt van opzet om een volledig beeld te geven. Nog niet de helft van de edities van de Rijnbode is bekeken. Maar er is met plezier aan gewerkt. Ik hoop, dat ze nog eens op eigen gelegenheid in een archief terugkomen.

Voor dit artikel mocht ik de verslagen gebruiken van Helen van Bergen, Femke Hendriks, Dagmar Moraal, Merit Swart, Elke Verhoeff, Linda Vuyk, Carla Baarda, Corrie den Beer, Frenschky Witsenburg, Veronique Kwakkenbos, Mirjam de Bock, Juanita van der Meer, Sandra van der Salm, Edwin van der Wees, Maureen Wüsten en Sierk Cnossen.

Bedankt allemaal.

B.J. Vliet

CORRECTIE

Het artikel "Romeinse keramiekscherfjes uit de polder Kerk en Zanen" in De Viersprong nr. 10, februari 1987, bevat een storende fout. De zinsnede "een geromantiseerde Caninefaat" moet uiteraard zijn "een geromaniseerde Cananefaaf". Onze excuses hiervoor.

De Redactie

RIDDERHOFSTAD DEN TOLL IN KOUDEKERK (Vervolg)

Voor de nieuwe eigenaar, Arent du Bosch, zou Den Toll onbewoonbaar zijn geweest door de tijdens het Leidse beleg opgelopen schade en om deze reden vestigde hij zich dan ook in Zevenbergen en vanaf 1622 op Duivenvoorde onder Voorschoten. Hoewel Arent in Zevenbergen en Voorschoten woonde valt te betwijfelen of de bovenvermelde door W.M.C. Regt genoemde, reden daarvoor juist is. Immers, in 1608 wordt het huis bij de boedelscheiding beschreven als: "de hoffstede ende wooninge mit schuyren, barmen, stallen genaemt het huys ten Tol, gelegen onder Coudekerck, mitte landen, thienden ende appendentien daer toe ende daeraen behoorende, waerdig boven de lasten daerop staende, ofte daer uut gaende 17940 gld. 16 st. 8 d.". Ook in een pachtvereenkomst van 1585 wordt een welarend huis beschreven en dit is dus nog dichter bij de tijd van het beleg. Zelfs kon in 1577 het hak- of schaarhout rond het huis gewoon worden gekapt en verkocht. Op 29 juni 1634 doet Arent den Bosch het huis over aan zijn halfzuster Maria van Poelgeest, die getrouwd was met de Vlaamse edelman François de la Torre, Heer van Valkenisse. Maria en François hebben niet lang op Den Toll gewoond, want zij overleed reeds in 1635 en werd vervolgens in de Grote Kerk in Den Haag begraven. Den Toll vererfde op haar twee minderjarige kinderen, zodat de vader de boedel bleef beheren. Na de dood van François omstreeks 1661 nam diens zoon Philips de la Torre het beheer van Den Toll over en bewoonde het 40 jaar. In 1675 brandde het huis geheel af en ging blijkbaar ook het archief verloren, want kort daarop werd een nieuw Leenregister aangelegd. Kort daarna overleed Philips en liet het huis na aan zijn zuster Jonkvrouwe Margaretha Helena de la Torre, die met haar halfbroer Charles plannen op touw zette voor herbouw van het huis. Op 16 augustus 1677 trouwde Margaretha te Koudekerk met Philips Jacob baron van Spangen, weduwnaar met kinderen van Philippina Maria van Wasse-naer, Vrouwe van Nieuwkoop, Noorden en Achttienhoven. Met zijn eerste vrouw had hij het Hogehuis in Nieuwkoop bewoond, waarvan de (dorps)toren nog over is. Nu vestigde hij zich echter in Koudekerk, waar zijn tweede vrouw reeds drie jaren later overleed. Philips van Spangen kon het huis Den Toll levenslang blijven bewonen op voorwaarde, dat het na zijn dood zou overgaan op Margaretha's halfbroeder Charles de la Torre. Deze Charles had uiteraard gelegenheid gehad de kinderen uit het eerste huwelijk van zijn zwager Philips van Spangen telleren kennen en het resultaat daarvan was, dat hij op 22 november 1683 in Koudekerk trouwde met de ruim 20 jaar jongere Cornelia Maria van Spangen.

Containervervoer en containerverhuur, nu ook containers voor huisvuil en licht bedrijfsvuil van 0,5 tot 5,5 mtr., verder blijven wij altijd tot uw dienst met onze bekende containers van 6 mtr. tot \pm 40 mtr., tevens verkoop en verhuur van perscontainers.

Voor levering van grint, zand, puin en tuinaarde steeds tot uw dienst.

Voor kippers, shovels en al uw veegwerk.

JANNES VOS B.V.

POSTBUS 351 2400 AJ ALPHEN AAN DEN RIJN
TELEFOON 01720-94341 (na 18.00 uur 32394)

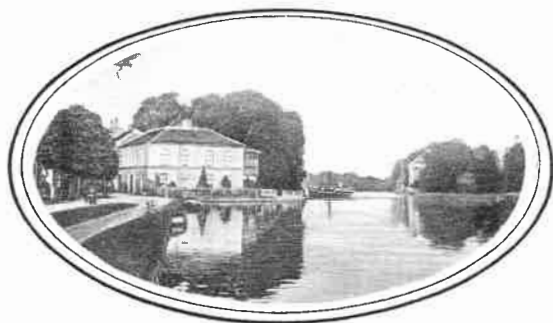
**HÜLSTA, LEOLUX, GELDERLAND
METAFORM, AUPING, BANZ-BORD
ARTIFORT, MONTIS, PASTOE**

Merken die voor zich spreken.

HOUWELING WOONSFEER

Hoofstraat 187 2406 GH Alphen a/d Rijn Tel 01720-75871

Hotel Restaurant
's MOLENAARSBRUG B.V.

*Mooi en rustig
gelegen,
met terras
aan de Oude Rijn.*

ANNO 1900

**Sfeervol restaurant met diverse seizoensspecialiteiten.
Onze koude buffetten zijn een waarborg voor een culinaire belevenis.
Uitstekende accommodatie voor uw zaken- of familiediners.**

's-Molenaarsweg 2, 2401 LL Alphen aan den Rijn, Telefoon 01720-32087

STERK IN HET GOEDE MERK

- o Sturka kolberts
- o Coxmoore pullovers
- o El-Mior overhemden
- o Schiesser ondergoed, pyama's en badjassen
- o Brax pantalons
- o Melka overhemden
jacks en pantalons
- o D.D. sokken

Roaphorst
herenmode

DE SPECIAALZAAK

Van Mandersloostraat 43

Alphen aan den Rijn

Charles overleed in 1716 en liet het huis niet na aan zijn dochter, maar aan zijn nicht Magdalena de Gamara te Brussel. Het is niet verwonderlijk, dat zij het luxe stadleven in Brussel niet wilde verruilen voor een leven op het land in Koudekerk, maar het huis reeds een jaar later overdeed aan haar eveneens in Brussel wonende familielid Philips van der Laen. Ook hij zal Den Toll wel niet bewoond hebben en in 1733 liet hij het dan ook publiek verkopen. Kopers werden twee ingezetenen van Koudekerk. Nicolaas Holtius, predikant en Jacob Honslaarsdijk, een gegoede landbouwer. Na 1746 was alleen de laatste nog eigenaar en toen deze in 1748 overleed ging het goed in eigendom over op Jacob van der Meer van Hoogeveen, Heer van Hoogeveen, Raad in de Vroedschap van Leiden, oud-burgemeester van die stad en kapitein van de Schutterij. Na het overlijden van Jacob in 1795 werd Den Toll aangekocht door Barend, Ridder van Lockhorst, Vrijheer van Bonlez, Heer van Venhuizen en van Kerberg. Na de dood van Honslaarsdijk was het huis vrijwel onbewoond gebleven en omstreeks 1780 dermate vervallen, dat het werd gesloopt. Van Lockhorst kocht dus eigenlijk alleen de grond, waarop hij na de Franse overheersing, toen het in ons land weer wat beter begon te gaan,

Koudekerk a d Rijn - De Ridderhofstad den Toll Lagewaard

Den Toll omstreeks 1949. De in 1813 gebouwde toren was reeds lang weer afgebroken.

in 1813 een nieuw gebouw met fraaie toren liet bouwen en daar ook ging wonen. Dat deed hij tot 1822, daarna woonde hij veel op zijn buiten Woudesteyn in Kralingen en 's winters in Rotterdam. Hij overleed 14 november 1831 in Aken. Te Rotterdam was hij in 1794 gehuwd met Hermine Erkelens van Kenenburg. Na het vertrek van Van Lockhorst uit Koudekerk werd Den Toll bewoond door Barend Erkelens, een bloedverwant van de eigenares. Hij was te Rotterdam 26 februari 1799 uit een remonstrantse familie geboren en overleed te Koudekerk op 29 november 1869. Een dochter uit Barends eerste huwelijk trouwde met ds. Hendrik Anthonius van Oorde, remonstrants predikant te Zwammerdam. Waarschijnlijk haar broeder Barend Erkelens was een vurig liberaal en had als zodanig een aantal jaren zitting in de gemeenteraad van Alphen en bewoonde een boerderij aan de Steekterweg (gesloopt in verband met de bouw van de Hooge Burch), welke door hem "Thorbecke" werd genoemd. Na de familie Erkelens werd Den Toll bewoond door Burgemeester Jacob Waller van Koudekerk en daarna respectievelijk door de landbouwers Dirk Kwakernaak, Gerrit Jan Visser, Willem Koot en Klaas Groen. Tot omstreeks 1945 stonden in de Hogewaard te Koudekerk ongeveer tegenover de Zwaantjeskerk een tweetal hekkolommen, die herinnerden aan een daar eens bestaande laan. Die laan voerde van de Rijn naar Den Toll en was wellicht aangelegd door Jacob Coppier, die op die manier gemakkelijk bij Prinsenschouw kon overvaren en via de Compierenkade (eigenlijk: Coppierenkade) zijn heerlijkheid Rietveld kon bereiken. De laan was aan beide zijden beplant met een vierdikke rij bomen, terwijl zich aan weerszijden ongeveer 11 bunders bos uitstrekten. Bij de verkoop werd de laan in bod gebracht door Cornelis Pannevis Sr. te Oudshoorn, maar niet afgemijnd. Naderhand bleek de koper alleen voor de laan evenveel geld te maken als het hele perceel hem had gekost. Het bos ten oosten van de laan werd gekocht door de landbouwer Dorrepaal, ontbost en in weiland veranderd. Ongeveer op die plaats is nu de Weidedreef te vinden. Inmiddels was Den Toll eigendom geworden van de gemeente Koudekerk en die besloot 22 februari 1977 tot verkoop daarvan aan mevrouw M.M.R. Vreugdenhil-Veldhuyzen van Zanten. Daarna vond uitgebreide restauratie plaats, waarna dit fraaie pand weer jaren mee kan.

J.W. van Zwieten

Foto Allart	Aarhof 16	H. J. M. v. d. Geer	Rembrandtlaan 35
W.C. Angenent	Hortensiastraat 18	Z. van Ginhoven	Ch. de Bourbonstraat 56
Ashram College	Postbus 693	M. Groeneveld Sr.	Stevinstraat 16
M.D.Ph. Bal	Loevestein 111	L. de Groot	Kievitstraat 24
C. Balijon	Pijperhof 2	Th. A. G. Gründemann	Sterrenlaan 11
J. C. van Beest	De Smethstraat 21	P. van Harskamp	Kortsteekterweg 37B
J. J. A. Bisschops	Seringenstraat 24	J. C. den Hartog	Zijde 314, Boskoop
J. H. de Bie	Groenoord 225	D. Heenrood	Kersenstraat 22, Leiden
E. Blom	Norenwerk 2	W. H. de Heer	Acaciastraat 31
F. W. Blijleven	Aardster 253	Mw. Ph. S. Heering	Aarkade 68
Mw. C. Boere-Pistoor	Doornenburg 11	Mw. H. Heesters-Kombrink	G. de Voslaan 8
J. van Bodegraven	Groenoord 129		Puttershoek
J. P. Boerefijn	J. Nieuwenhuyzenstraat 36	H. Heierman	Valeriusplein 282
D. J. Boon	Frans Halsstraat 24	M. van Hemert	Fazantstraat 118
H. Boot	Eikenlaan 213	J. A. Henry	Cederstraat 45
Drs. P. J. Boot	J. de B. Kemperstraat 131	Mw. C. A. den Hertog-Speelman	Ridderbuurt 19
H. J. M. Borgholis	Van Nesstraat 4	J. M. den Hertog	Leeuwenbeklaan 8, Son
J. H. Borsboom	Da Costastraat 18	E. v. d. Heuvel	Akkerwinde 13
J. P. Bos	Van Nesstraat 27	D. Heijns	Pr. Hendrikstraat 130
G. J. Bossemeijer	Fazantstraat 100	J. G. Hillebrand	Vijverstraat 11
Mw. A. P. Botermans-Lubking	Verl. Marnixstraat 4	G. C. Hillebrand	Stationsstraat 14
H. C. Brand	Lupinaesingel 584	K. P. den Hoed	Geerestein 144
P. Broere	Van Dijkstraat 2	P. Hoeksel	Van Boetzelaerstraat 130
D. van Brummen	Wikkestraat 6	A. Th. M. van Holstein	Lijsterlaan 92
J. Bulck	Gnephoek 30	L. Hoogenboom	Emmalaan 73
Chr. Lyceum	Tolstraat 11	Mw. B. A. Hoogenkamp-Kleyen	Volkerak 26
Th. den Daas	Barnsteenstraat 93	Houweling Woonsfeer	Postbus 30
G. A. van Dam	Langewerk 9	T. Huisman	Julianastraat 122
P. van Diggelen	Hellenbroekstraat 2	Mw. C. J. Ijdo-Hoop	Raadhuisstraat 15
	Zwammerdam	Mw. J. G. de Jeu-Fijn	Zoutmanstraat 18
W. van Dongen	L. de Collignystraat 58	A. de Jong	Ruisdaelstraat 2
D. Doornheim	Herculesstraat 210	H. C. de Jong	Hoorn 418
A. Dijk	A. Verweystraat 18	J. de Jong	Pr. Christinalaan 173
M. B. van Doorn	Cederstraat 79		Uithoorn
J. Ederveen	Aardster 199	M. J. de Jong	Hazeveld 28
C. A. van Eerden	Groenoord 19	J. Kelderman	Van Boetzelaerstraat 68
M. H. F. van Egmond	Barentsstraat 19	J. Th. Kempers	"De Thuishaven" nabij Hoorn
W. van Egmond	Groenestein 3		232
J. W. Eiselin	Schubertshof 33	W. Keyzer	Zeilmakerstraat 19
M. C. van Gaalen	Gr. van Prinstererstraat 6	B. de Keyzer	Rollecatetweg 13, Den Hulst

C. van Klaveren	Pr. Marijkestraat 59	Dr. J. Oudenes	34 Parklawn Crescent
Mw. W. van Klaveren-de Pater	P. Floriszstraat 16		Thornhill-Ontario
H. Koning	Vondelstraat 16	Th.G. v.d. Panne	Van Lennepstraat 81
G.W. Koppe	Cederstraat 85	P.G. Pannevis	Ruisdaelstraat 110
W. Koppe	J.W.C. Bloemstraat 27	J.C.M.J. Peterse	Ruisdaelstraat 93
M. Koster	Fazantstraat 58	L.J.M. Peys	Barnsteenstraat 86
W.A. Krösschell	Juwelstraat 76	M. Plomp	Dwarsstraat 3
G. v.d. Laan	J. de Bosch Kemperstraat 1	J. Plooyer	Raafstraat 7
R. Laborus	Hoofstraat 249	K. Postmus	Bûtenwei 9, Wommels
W. Lagerwey	Pr. Marijkestraat 23	Drs. P. Puister	Pr. Hendrikstraat 190
Mr. J.A. La Gro	Noordstraat 52, Bodegraven	L.C. Pijpers	Stuifzwan 94
Mw. M.W. Langeveld-Turkenburg	Wilgenlaan 34	R. Quartel	Hofzichtstraat 62
W. Lankhaar	Leeuwerikstraat 108	Mw. J.Th. Remmink-Vink	Vossenlaan 18, Vreeland
H. Laros	Uranusstraat 23	Mw. J.H. van Ree-Valkman	Stoelmatter 164
A. van Leeuwen	Gnephoek 1	J.A. de Ridder	Raadhuisstraat 277
A.A.M. van Leeuwen	Cederstraat 1	F. Roeland	Planetensingel 31
H.G.M. van Leeuwen	Hoofstraat 260	H.A. Roest	Naereboutstraat 23
Th.M.G. van Leijden	Ch. de Bourbonstraat 46	C. Rombouts	Herenweg 50, Warmond
G. Liefink	Hoofstraat 257	A. de Rooy	Klaverhof 94
H.G.J. v.d. Linden	Van Speykstraat 2	R. de Rooy	Kleiwerf 166
J.S. v.d. Linden	Lodewijk van Deyssehof 39	M.C. v.d. Ruit jr.	Koekoekstraat 30, Nieuwkoop
	Delft	M.J. Rijlaarsdam	Julianastraat 48
A. Loedeman	Lupinesingel 566	J. Rijnsburger	Schweitzerstraat 39,
W. van Loon	Raadhuisstraat 209		Ter Aar
A.C. ter Louw	Vondelstraat 28	Mw. J.P. Schinkel-Vermeulen	Lupinesingel 354
K. Lutikhuis	Postbus 94, Nieuwkoop	J.J. Scholten	Grevelingen 40
A. Maat-Hoogendoorn	Lagewaard 69, Koudekerk aan den Rijn	J.P. Seysener	Groenestein 105
	Sterrenlaan 124	A. Sneeuw	Ruisdaelstraat 3
P.Th.S. Meereboer	Sterrrenlaan 124	E.W. Sprey	Hoorn 80
Mw.M.J.W. Molenaar-Vogelesang	Hazeveld 14	M. Spruyt	J. Coninckstraat 15
K.H. Mollena	Händelhof 33	N. Stavleu	Iepstraat 38
E.P. Montani	Sterkenburg 21	M. Stigter	Heideveld 27, Assen
E. v.d. Most	Gaasterland 6, Utrecht	A.J.J. Straathof	Ljsselstraat 12
M. van Muijen	Rijnkade 1	A.P. Stuijvenberg	Conradstraat 1
F.H. Nauta	Oudshoornseweg 134	P. Stulvenberg	Toutenburgerstraat 22
J.J.C. van Oosten	Rembrandtlaan 42	Arnhem	
Mw. G. van Oosterom-v.d. Leede	Wilhelminalaan 53c	Drs. R.E.A. Timmermans	Groenoord 166
		W. van Tuyt	Tuinluststraat 4, Voorburg
Mw. K.M. Oppelaar-Oudshoorn	Plutostraat 300	Mrs. M. Vanderzweerde-Vanoos-7414	Westfield Drive
L. van Oosterom	Boterbloemweg 160		terom Niagara Falls Ontario
C. Otto	Vondelstraat 36	P. v.d. Veer	Emmalaan 1

UW OUDE PRENTEN, SCHILDERSTUKKEN,
FOTO'S ETC. WORDEN OP
DOOR UW GEWENSTE
WIJZE
DOOR ONS
VAN EEN PASSEND
ENCADREMENT
VOORZIEN.

EEN DESKUNDIG ADVIES

Bij uw:

aankoop,
verkoop,
taxaties,
hypotheken,
verzekeringen,

DRIEMAN

MAKELAARDIJ O.G.

belt u even met ons,
dan wordt het snel en
goed geregeld.

De korrekte kijk op Onroerend Goed

Aarplein 2, 2406 BZ Alphen a/d Rijn, 01720-73351
Achterweg 54, 2421 EB Nieuwkoop, 01725-1522

spaarbank

Salarisrekening,
sparen, verzekeren,
lenen, hypotheken,
buitenlands geld.

bondsspaarbank

HOOFTSTRAAT 30 – POSTBUS 110 – ALPHEN AAN DEN RIJN
TEL. 01720-73347

Een opname van de Aarkade uit omstreeks 1890, gezien in westelijke richting. Op de achtergrond de Aarbrug, tussen de Van Mandersloostraat en de Hooftstraat.

Wie vertelt ons wat meer over de bebouwing etc. op deze foto?

A. Verbij	Goudenregenplantsoen 80
A. Verduyn	Van Mandersloostraat 43
Joh. Verduijn	Tritonstraat 7
H.J. Verhoef	Akeleistraat 42a,
	Spijkenisse
N.C.W. Verkley	Honingzwam 47
J.D. Verkley	Conradstraat 37
Mw. Th. Vermeulen-Venne	Groenoord 422
	Toussaintstraat 42
D. Verwey	Aarkade 70 rood
Mw. E.C. Vink	Briljantstraat 164
Mw. P.H. Vink-v.d. Streek	W. Druckerstraat 5
E. Visser	Dr. Lovinklaan 28
A. Vreeken	Ruisdaelstraat 46
F. Vreeken	Stationsweg 9
	Bodegraven
Mw. P.M. Vriesekoop-Jansen	Pr. Hendrikstraat 71B
D. van Wageningen	C. de Vlamingstraat 3
Mw. B.P. Wezepoel-Dekker	Papelaan 96, Voorschoten
H. Wilbrink	Bloemhofstraat 2a
H.F. Wolf	Wikkestraat 72
Mw. N.C. ten Wolde-Droop	Julianastraat 132
S. van 't Wout	Kleiwerf 197
J.C.D. Wijling	Elzekrulzoom 17
J.G. Zaal	Gouwsluisseweg 13
G.A. Zaal	Poortwachter 67
J.C. Zirkzee	J. Catsstraat 10
Mw. G. Zwetsloot	Kuiperssteeg 5, Leiden
R. van Zwieten	J. de B.Kemperstraat 25

PROGRAMMA LEZINGEN SEPTEMBER 1987 - MAART 1988

21 september 1987 : Het Maritiem Museum te Rotterdam is in het bezit van onder andere scheepsmodellen en archieven van scheepswerven ook uit Alphen aan den Rijn. Eén van de medewerkers van dit museum zal deze avond een lezing wijden aan dit maritiem verleden.

19 oktober 1987 : Mevrouw H. den Dolder, medewerkster van het archief van de Nederlands Hervormde Kerk te Gouda zal een lezing verzorgen over de St. Janskerk in deze plaats.

23 november 1987 : De heer Drs. B.N. Leverland, medewerker van het Leids gemeente-archief, heeft enige tijd geleden voor onze vereniging een boeiende lezing verzorgd over oude handschriften. Deze avond vormt een vervolg hierop.

25 januari 1988 : Deze avond hopen wij een lezing voor U te verzorgen over het Mauritshuis te Den Haag, met name over de kunstcollectie. Bij het ter perse gaan van deze Viersprong was de naam van de spreker nog niet bekend.

22 februari 1988 : Ons medelid, mevrouw Drs. B.A.M. Feer vonden wij bereid een lezing te verzorgen over de rijke historie van het onlangs gerestaureerde en weer in gebruik genomen Mauritshuis te Den Haag.

19 maart 1988 : Deze middag zullen wij een bezoek brengen aan het Mauritshuis alwaar mevrouw Feer ons zal rondleiden.

26 september 1987 : Een middag excursie naar het Maritiem Museum te Rotterdam.

Let op:

Alle lezingen worden gehouden in de trouwzaal van het gemeentehuis aan het Burgemeester Visserpark te Alphen aan den Rijn. De lezingen zijn altijd op maandag om 20.00 uur en worden in verband met de hoge portokosten niet apart geconvoceerd.

Uw officiële Rockport dealer.

theo verheijen schoenen

Ridderhof 33, Tel. 01720-21693, Alphen a/d Rijn
De Kopermolen 25, Tel. 071-218572, Leliden

DE TOEKOMSTSCHOEN

Rockport Red line, de schoen van de toekomst.
Een schoen boordeval technische en wetenschappelijke know-how.

Uit de topsport werd het multi-density principe overgenomen: plaatselijke verschuiven in de hardheid van de zool, simuleren de voet in z'n natuurlijke funkties. Rockport ontwikkelde een tussenzool uit hoogwaardig E.V.A., vermaard om z'n buitengewoon hoge schokabsorptievermogen en lichte gewicht.

ROCKPORT®

voor **GEZELLIGHEID en ONGEDWONGEN
ONTSPANNING en DANSONDERWIJS**

- Jaarlijkse inschrijvingen in september en januari
- Zeer modern ingericht
- Prof. studio Hi-Fi geluidsapparatuur
- Steevolle foyer en bar
- Feërieke kleurenverlichting
- Royale entree en ruime parkeergelegenheid
- Clubs voor jongelui
- Clubs voor gehuwden en ouderen
- Vraagt prospectus

Dansschool

HARRY COOLS

Alphen a/d Rijn

Wilhelminalaan 17-19

telef. 01720-72795

Prijs bij voorintekening tot 1 januari 1988: f 99,50

Daarna is de prijs f 135,--

Haasbeek

van Manderslootstraat 19, Alphen a/d Rijn, tel. 01720-73047

Libris. De Complete Boekhandel.